

Duşman döretmek

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 января, 2025

Duşman döretmek DUŞMAN DÖRETMEK

Karlhaýns Ştokhauzen (1928-2007)...

Germaniýanyň dünýä belli kompozitory.

Klassyky sazda öñden dowam edip gelýän galyplardan çykyp, elektron gurallarda we her dürli sesleri ulanmak ýaly ýeňillikleri synap gordi...

2001-nji ýylyň 16-njy sentýabry. Hemmeleriň ünsi şondan baş gün öñ 11-nji sentýabrda Nýu-Ýorkdaky «Ekizekler» binasyny ýumran terrorçylykly aktyna gönügipdi.

Gamburgda eserlerinden düzülen dört günlük festiwal boýunça habar beriş serişdelerine interwýu beren Ştokhauzene žurnalistleriň biri 11-nji sentýabr aklary boýunça pikirini sorady. Onuň beren we şobada dünýä jemgyýetçiliginde uly gowur turzan jogaby duranlary aňk etdi:

«- Bütin kosmosda mümkün bolan iň uly sungat eseri!

- Hatda saz äleminde-de oýumyza-hyýalymyza gelmejek zady ýeke perdede amala aşyrdylar!

- Munuň bilen deňeşdirende kompozitor hökmünde bizi dagy hiç kim saýmaly!»

Ştokhauzeniň aýdan bu gyjyt beriji sungat meñzetmesiniň üstünde birnäçe günlär jedel gitdi.

Ýogsa-da, ýurdumyzda bir sungat adamsy haýsydyr bir terrorçylykly akta «uly sungat eseri» diýse, başyna ne belalar inerdi?

- Gije ýarymdan soň öýüne dökülerler.
- Gyssagly soraga çekiler.
- Türmä atylar.

Halkara jemgyýetçiliðiň nägileligi ulam bolsa, hiç kimiň aklyna-oýuna kompozitor Ştokhauzen temmi sanksiyasyny goýmak düşmedi. Çünkü:

Hemmelerem Ştokhauzen özüniň bu gödek meñzetmesi bilen öte geçenem bolsa, terrorçylygy öwmeýändigini gowy bilýärdi, ol sungatyň-da fanatizme ýugrulandygyny ýaňzydýardı. XIX asyrda giňden ýáýran «ynsany täzeden kemala getirme» düşünjesiniň sungat senetkär-pygamber meñzetmesine göndermede bulunuyordu. (Diňe şunuň özi ýurdumyzda agzalsa, agzanyň başyna nämeler gelerdi?!)

Syýasy yñdarmalyk bilen awangard sungatyň «baglanşygy» birnäge aýlap jedelleşildi. «Ganhorlar, senetkärler we terrorçylar» diýen ýaly kitaplar ýazyldı...

Ştokhauzen türmä atylmady! Germaniýa onuň adyny köçelere, ýasaýyş massiwlerine dakdy. Şeýle agyr meñzetmeden soňam kompozitorlyk ugry boýunça Belgiýa, İrlandiýa, Italiýa ýaly ýurtlardan uly-uly baýraklary aldy...

Şuňa geleýin:

• **NÄÇE NEBSIMIZ AGYRSA-DA...**

Duşman döretme düşünjesi (восприятие), gürrüňsiz, duşman jeza hukugyny boýna dakýar. Hem tussaglyk gutulgysyz bolýar!

Ýurdumyzda çekişmeleriň hemmesi diýen ýaly, ýa bolmasa gödek syýasy meñzetme nämüçin türme bilen soňlanýandygy belli dälmi näme?

Çünkü bizde syýasat «duşman döretme» düşünjesiniň-taslamasynyň üstünde gurlan.

Garşıdaş bolmak «duşmançylyk» bilen deň görülýär.

Garşılyklayýn pikire seňrik ýygryp seredilýär.

Duşman döretme kesgitlemesini diňe häkimiýet üçin aýdamok, bu gödek çemeleşme, gödek dil, degnaňa degiji hüý oppizisiýada ýolukdy!

Ýogsa-da, nämüçin türk syýasatynda «duşmana mätäçlik» bar?

Ýigrenjiň çeşmesi duşmançylyk düşünjesini döretmek haýsy mätäçligi giderýär? Şu:

- Şübhесiz, özune, partiýasyna we garaýsyna garaşlylygy, tarapdar sanyny artdyrmak üçin edilýär...
- Şübhесiz, tarapdarlarynyň arasyndan garşıdaş pikirliler çykaýmasyn diýip, «daşarda duşman bar» howatyryny döretmek üçin edilýär...
- Gürrünsiz, åhli şowsuzlyklaryň gözbaşynyň, sebäbiniň «iýse-de agzy gan, iýmese-de gan duşman möjekdigi» hakdaky pikiri döretmek üçin edilýär...

Duşmana mätäçlik – garşıdaşyň “šeýtanlaşdyrma” status-kwosyny goraýar, häkimiyetiň, lideriň, partiýanyň dowamlylygyny gazanýar!

Bular ýaly syýasy “ýigrenje mätäçligiň” ýurdy bölýändigi görülenokmy?

Daşardan ýagy gözlemegiň hajaty barmy?

Bölünüsikçi terrorçylykly guramasyna ne hajat bar?

Duşmanlaşdyrmaga mätäçlik duýyan syýasat düşünjesi ýurdumyzy bagryndan bölekleýär.

«Kürsini elden bermezlige» ýa-da «kürsä ýetmäge» mätäçlik duýyan bu betpygyl syýasy garáýşa garşı el-ele berip göremeli dälmi? Gynansak-da, käbirleri bular ýaly «söweşde» nöker bolmagy özune mertebe bilýär...

• AÝNADA GÖRÜNEN

Duşman düşünjesini döretmek – aslynda «aýnanyň» wezipesini ýerine ýetirýär, biri-birini şekillendirýär. Her iki tarapam oñyn taraplary özune, oñaýsyz taraplary bolsa garşysyndaka ýöñkeýär:

“Biz” ynamly, edenli, işbaşarjaň, oňşukly, at-abraýly, gumanist...

“Olar” – ynamsyz, iş oñarmaýan, geleňsiz, galmagalçy, wagşy duşman...

Her iki tarapam «duşmanyny» häsiýetlendirende şol bir taktikany ulanýar, birmeňzeş negatiw aňlatmalary, adalgalary ulanýar! Öz identiçnostyny (kimligini, ýüzüni)

häsiýetlendirmek üçin «beýlekini» duşmanlaşdyrýar.

Serediň:

Garşıy taraplary ýaraşdyrmaga, oňuşdyrmaga synanşamok. Syýasatyň we mediýanyň diliniň, özünü alyp barşynyň makul we akyla, mantyga laýyk bolmalydygyny aýtjak bolýaryn. Çünkü: Iki mähelläniň arasynda duşmançylyk orta çyksa, hemmeler ýadyňa-oýuňa düşmejek derejede instinktiw taýdan ähli ýaramaz özboluşlylygyny orta goýýar... Nähe bolsa şo bolsun edip, garşıydaşyny ýok etmek isleyän wagşy ruhy ahwaly Çorum wakalarynda başdan geçirdim... Heý, bu zatlardan sapak almaly dälmikäk?

Diňe syýasatçylar däl, metbugat serişdeleri-de ünsli bolmaly, näme bolsa ýurdumyza bolýar.

Bize gerekli moral çemeleşme garşıyndaka düşünmäge, özümüz olaryň ýerine goýmaga synanyşan wagtymyzda ýüze çykar. Hawa, bize sowukganlylyk lazym...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 26.01.2022 ý. Publisistika